

УДК 811.161.2'367.625'374

«СЛОВНИК ДІЄСЛІВНОГО КЕРУВАННЯ» У ВИВЧЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Лариса Колібаба

*Інститут української мови НАН України
відділ граматики та наукової термінології
вул. М. Грушевського, 4, кімн. 707, 01001, Київ, Україна
тел.: 044 279 18 85
Варшавський університет
Інститут українистики
вул. Добра, 55, 00-384, Варшава, Республіка Польща
ел. пошта: kolibaba79@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-7063-5309>*

Валентина Фурса

*Інститут української мови НАН України
відділ граматики та наукової термінології
вул. М. Грушевського, 4, кімн. 707, 01001, Київ, Україна
тел.: 044 279 18 85
ел. пошта: v.fursa@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-7862-1542>*

У статті схарактеризовано нормативне лексикографійно-граматичне видання «Словник дієслівного керування» як джерело вивчення української мови для іноземців. Проаналізовано теоретичні засади та принципи укладання Словника, структуру словникових статей і їхнє наповнення з погляду викладання української мови як іноземної. Виокремлено та описано основні переваги, завдяки яким це видання буде корисним для всіх, хто вивчає українську мову: 1) концепцію Словника угрунтовано на засадах семантико-синтаксичної валентності; 2) після відмінкової чи прийменниково-відмінкової форми вираження кожного залежного слова зазначено типові іменники (субстантивовані прикметники і дієприкметники) та займенники, якими керує реєстрове дієслово; 3) реєстрові одиниці Словника – найуживаніші однозначні та багатозначні дієслова української літературної мови; 4) це граматичний довідник із морфологічної варіантності іменників; 5) повернено до вжитку органічні для української мови відмінкові та прийменниково-відмінкові форми залежних від дієслів іменників, що зазнали тиску в радянський період; 6) наведені граматичні форми вираження керованих слів узгоджено із чинними морфологічними та правописними нормами української літературної мови. Виняткової уваги надано аналізу представлених у Словникові граматичних форм залежних від дієслів іменників, які ґрунтовано на нормах української літературної мови, сучасних здобутках теоретичного і прикладного українського мовознавства та виважених засадах академічної науки. Пояснено практичне значення цього Словника для широкого кола користувачів, а насамперед – для іноземців, які вивчають українську літературну мову. Наголошено на тому, що «Словник дієслівного керування» – новаторська праця, оскільки в ній, по-перше, цілісно представлено типові керування найуживаніших дієслів сучасної української літературної мови, а по-друге, зроблено спробу повернути до активного використання питомі морфологічні форми залежних від дієслів іменників, які зазнали ідеологічного впливу за тоталітарної доби.

Ключові слова: дієслівне керування, сучасна українська літературна мова, дієслово, іменник, відмінок, синтаксична норма, українська мова як іноземна, «Словник дієслівного керування».

DOI:

Формулювання проблеми та обґрунтування актуальності її вивчення.
2016 року опубліковано перший в українському мовознавстві «Словник дієслівного керування» [17]. У ньому зафіксовано та проілюстровано нормативне граматичне

керування близько тисячі найуживаніших дієслів сучасної української літературної мови, яке становить труднощі для користувачів у професійному і непрофесійному вжитку. Основну увагу в цьому словникові зосереджено на складних випадках використання граматичних форм іменників, актуалізованих в останні десятиріччя, коли українська літературна мова як державна почала обслуговувати різні сфери політичного, наукового, культурного та виробничого життя суспільства.

Українська наукова спільнота та мовознавці з інших країн схвально відгукнулися про це новаторське видання, назвавши його не лише «етапною» і «давно очікуваною» [9 : 34], а й «знаковою» працею в українській граматичній лексикографії [34 : 144]. Рецензенти високо оцінили «Словник дієслівного керування» як перший в історії українського мовознавства словник дієслівного керування [6; 19; 24; 27], аналога якого немає в жодній слов'янській мові [25 : 22].

Потреба укласти «Словник дієслівного керування» зумовлена передовсім запитом мовної практики і намаганням подолати труднощі в хитанні граматичної норми, оскільки замість нормативних дієслівно-іменникових сполук на взір *опанувати професію, навчати грамоти, зрадити Батьківщину, зректися переконань, знущатися з когось, ігнорувати думку* та ін. багато хто з мовців сьогодні вживає хибні їх варіанти *опанувати професію, навчати грамоті, зрадити Батьківщині, зректися від переконань, знущатися над кимсь (кимось), ігнорувати думкою*.

Помилки такого ґатунку спричинені неправильним використанням прийменникових та безприйменникових відмінкових форм іменників, залежних від дієслів, переважно під впливом російської мови (пор.: *вибачте мене і извините меня, говорить на українській мові і розговаривать на украинском языке, хворіти грипом і болеть гриппом, дякую вас і благодарю вас* та ін.), адже тривале зросійщення українців спричинило слабе знання ними синтаксичних норм української літературної мови.

Від часу опублікування першого видання «Словника дієслівного керування» минуло дев'ять років, проте сучасна мовна практика й далі засвідчує помилки, яких припускаються мовці, поєднуючи дієслова та іменники. З огляду на це перед авторами-укладачами постало нагальне завдання: доповнити реєстр першого видання Словника тими дієсловами, граматичне керування яких і досі спричиняє труднощі для мовокористувачів. Це завдання було зреалізовано у другому, істотно доповненому виданні «Словника дієслівного керування» [18], що побачило світ наприкінці 2025 року.

За своїм призначенням «Словник дієслівного керування» – це передовсім практичний порадник для широкого кола користувачів: учнів, студентів, аспірантів, учителів, викладачів закладів вищої освіти, науковців, журналістів, редакторів, юристів, авторів рекламних текстів, перекладачів, менеджерів і загалом усіх, хто прагне правильно говорити і писати українською мовою, працює над створенням чи редагуванням текстів.

Водночас це нормативне лексикографійно-граматичне видання може слугувати джерелом для вивчення української мови іноземцями. Як відомо, для того, аби опанувати будь-яку мову, мало засвоїти лише її лексику, потрібно навчитися правильно будувати синтаксичні зв'язки між словами, поєднуючи їх у речення, а ці зв'язки, і насамперед граматичне керування, у різних мовах неоднакові, що спричиняє неабиякі труднощі для користувачів, пор., напр.: укр. *ЗАКОХУВАТИСЯ / ЗАКОХАТИСЯ в кого – що* і пол. *ZAKOCHYWAĆ SIĘ w kim – czym*; укр. *ПОКЛАДАТИСЯ / ПОКЛАСТИСЯ на когось* і пол. *POLEGAĆ na kimś*; укр. *ПРОГРАВАТИ кому – чому* і пол. *PRZEGRYWAĆ z kim – czym*; укр. *ВІДМОВЛЯТИ кому в чому* і пол.

ODMAWIAC komu czego та ін. З огляду на це «Словник дієслівного керування» є вкрай потрібним під час вивчення та викладання української літературної мови, зокрема й в іноземній аудиторії, тому що в ньому складну лінгвістичну проблему дієслівного керування розв'язано в доступному лексикографічному форматі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В українському мовознавстві спеціального словника граматичного керування, який би охоплював бодай найскладніші випадки вживання безприйменникових та прийменниково-відмінкових форм залежних від дієслів іменників, до 2016 року не було. Про потребу такого словника мовознавці говорять уже понад сорок років. Попри те, що норми дієслівного керування – досить популярна і значною мірою досліджена проблема, у лінгвоукраїністиці явища граматичного керування вивчено переважно в теоретичному аспекті [2; 15; 16; 37; 31 та ін.]. Інформацію про граматичну форму іменника, залежного від дієслова, частково подано у словниках та довідниках із культури української мови [1; 7; 33; 13; 5; 23; 10 та ін.]. У сучасних тлумачних та перекладних лексикографічних джерелах відомості про дієслівне керування наведено фрагментарно й непослідовно [35; 29; 3; 30; 36 та ін.].

На початку XXI ст. для читацького загалу вдоступнено словникову спадщину та наукові дослідження 20–30-х рр. XX ст. [8; 28; 20; 21; 32; 22 та ін.], що дало змогу порівняти форми дієслівного керування, зафіксовані в цих джерелах, із формами, наявними у словниках інших часових періодів. Обстеживши лексикографічні джерела за понад 100 років – від кінця XIX ст. до перших двох десятиріч XXI ст., ми спостерегли, що в них до тих самих дієслів зафіксовано неоднакові граматичні форми керування іменників. Помічено розбіжності кількох типів: деяких керувань, наявних у лексикографічних джерелах кінця XIX – першої третини XX ст., у словниках 40–80-х і наступних років узагалі немає, деякі з них обмежено вжиткові за допомогою спеціальних стилістичних позначок «заст.», «рідко», «діал.», а ще частину варіантних морфологічних форм іменників поміняно місцями й на першому місці поставлено ті з них, що спільні з російською мовою.

Виокремлення раніше не з'ясованих частин загальної проблеми. Відомості про граматичне керування дієслів містять і навчально-довідкові видання спеціального, вужчого призначення – для осіб, які вивчають українську мову як іноземну [12; 26]. У працях такого ґатунку інформацію про дієслівне керування здебільшого подано загально та спрощено, що зумовлено їхнім основним завданням – допомогти іноземцям опанувати основні закономірності сполучування дієслів та іменників в українській літературній мові. Проте керування як вияв граматичної сполучуваності слів становить одну з найяскравіших синтаксичних особливостей кожної мови, зокрема й української. Дієслівне керування віддзеркалює національну своєрідність синтаксису української мови, яку було втрачено внаслідок тривалого зросійщування українців. Саме тому, працюючи з іноземцями, потрібно навчати їх питомих, а не скалькованих із російської мови синтаксичних особливостей української мови, і насамперед дієслівних керувань. Допомогти в цьому може «Словник дієслівного керування», авторів-укладачів якого поставили за мету якнайповніше відтворити синтаксичні та морфологічні риси української літературної мови, що становлять її національну своєрідність. У цій лексикографічно-граматичній праці зроблено спробу повернути до активного сучасного вжитку органічні для української мови відмінкові та прийменниково-відмінкові форми залежних від дієслів іменників (субстантивованих прикметників і дієприкметників) та займенників, що зазнали тиску за доби тоталітаризму.

Формулювання мети і завдань статті. Мета пропонованої статті – схарактеризувати нормативне лексикографійно-граматичне видання «Словник дієслівного керування» як джерело вивчення української мови для іноземців. Для того, аби зреалізувати поставлену мету, розв'язано такі завдання: 1) проаналізовано теоретичні засади та принципи укладання «Словника дієслівного керування», структуру словникових статей і їхнє наповнення з погляду викладання та вивчення української мови як іноземної; 2) привернено увагу до морфологічної варіантності іменників, залежних від дієслів, зокрема до тих нормативних відмінкових форм, що зазнали несправедливого тиску в радянський період; 3) розкрито практичне значення цього Словника для опанування граматичних норм сучасної української літературної мови.

Виклад основного матеріалу. Дієслівне керування – така форма підрядного синтаксичного зв'язку, за якого дієслово потребує залежного (керованого) іменника, субстантивованого прикметника, дієприкметника, займенника в певній відмінковій або прийменниково-відмінковій формі. Відповідно у «Словникові дієслівного керування» систематизовано типові вияви керування найуживаніших дієслів сучасної української літературної мови. У ньому подано понад 1500 словникових статей різного обсягу (від кількох абзаців до розлогого опису на кілька сторінок), у яких у доступній формі на широкому фактичному матеріалі, дібраному з усної народної творчості, художніх, наукових і публіцистичних текстів, представлено зв'язки дієслів з іменниками в реченні.

Під час викладання або вивчення української мови як іноземної лексикографійно-граматична праця «Словник дієслівного керування» прислужиться як джерело, що допоможе іноземцям опанувати явища граматичного керування дієслів. Виокремимо і схарактеризуємо основні переваги, завдяки яким це видання буде корисним для всіх, хто вивчає українську мову як іноземну:

І. Концепцію Словника уґрунтовано на засадах семантико-синтаксичної валентності, що дає змогу чітко визначити типові «набори» керованих іменників для дієслів різних лексико-семантичних груп і зрозуміти, чому одне дієслово керує одним-двома іменниками, а інше – п'ятьма чи шістьма. Для цього біля кожного реєстрового дієслова чи його лексико-семантичного варіанта наведено тлумачення лексичного значення, яке й «прогнозує» відповідний набір залежних форм слів. Наприклад, для розкриття семантики дієслова **ВІРИТИ**, що позначає внутрішній стан істоти, потрібні лише два керовані іменники, які відповідають на питання *у / в кого?* *у / в що?* А семантика дієслова переміщення **ВЕЗТИ** «прогнозує» значно більше керованих іменників: *кого?* *що?* *кому?* *від / од кого?* *від / од чого?* *до кого?* *до чого?* *у / в що?* *чим?* *по чому?* *на чому?* *у / в чому?*

У граматичній системі мови з огляду на прямий порядок слів у реченні розмежовують лівобічну та правобічну валентність предиката і відповідно лівобічні та правобічні валентно зумовлені компоненти. Семантичні функції виконавця дії та носія процесу, стану, якості, кількісної ознаки зараховують до лівобічної валентності, решту семантичних функцій компонентів – до правобічної. Для української мови типовою є правобічна позиція керованого компонента, тоді як лівобічна звичайно стосується до явищ координації. У «Словникові дієслівного керування» подано граматичні форми вираження лише правобічних валентно зумовлених компонентів, що співвідносні з об'єктами, адресатними, інструментальними та локативними синтаксемами, а у формально-синтаксичній структурі речення вони є приприсудковими керованими другорядними членами.

Іменники, якими керують дієслова, можуть позначати:

1) *об'єкт дії або стану (що? чого? кого? про що? про кого? до кого? від / од кого? у / в кого? з / із ким? із чим? проти кого? проти чого? тощо)* – предмет чи істоту, на які спрямовано дію, процес або які охоплює стан;

2) *адресата (кому? чому? для кого? для чого? до кого? до чого?)* – назву істоти або назву сукупності істот, на користь або на шкоду яких відбувається дія;

3) *знаряддя, за допомогою якого виконують дію (чим? за допомогою чого? на чому? у / в чому?)*;

4) *засіб, з якого виготовляють щось або який є допоміжним матеріалом для виконання дії (із чого? за допомогою чого?)*;

5) *місцеперебування істоти або предмета (у / в чому? на чому? на кому? біля чого? біля кого? коло чого? коло кого? між чим? між ким? поміж чим? поміж ким? серед чого? серед кого? над чим? над ким? під чим? під ким? за чим? за ким? і под.)*;

6) *шлях руху (по чому? чим? між чим? між ким? поміж чим? поміж ким? серед чого? серед кого? уздовж чого? понад чим? попід чим? та ін.)*;

7) *вихідний пункт руху (із чого? із-за чого? від чого?)*;

8) *кінцевий пункт руху (до чого? у / в що? на що? за що? під що? і под.)*.

Залежно від семантики одні дієслова керують усіма названими іменниками, а інші – лише деякими з них.

Послідовність розташування запитань та відмінкових і прийменниково-відмінкових форм керованих слів у словниковій статті зумовлена силою їхнього підрядного зв'язку з опорним (реєстровим) дієсловом та активністю вживання в сучасній українській літературній мові: спочатку подані основні (найтісніше пов'язані з лексичним значенням реєстрового дієслова та найуживаніші), а потім — периферійні (слабкіше пов'язані з лексичним значенням дієслова, менш уживані). «У правобічній валентності, – зауважував І. Р. Вихованець, – синтаксеми щодо сили керування розташовуються так: найцентральношу позицію займає об'єктна синтаксема, яка найтісніше поєднана з предикатом, за нею розташована адресатна синтаксема, для якої характерний дещо слабкіший зв'язок із опорним словом, далі локативна синтаксема напрямку з більш послабленим порівняно з адресатною синтаксемою підрядним зв'язком, і найпериферійніша ланка стосується інструментальної синтаксеми» [4 : 80].

Маючи під рукою словника, у якому визначено типовий «набір» керованих іменників та форми їх морфологічного вираження, можна легко змодельовати граматично правильне речення, головним членом якого буде те чи те дієслово.

II. Після відмінкової чи прийменниково-відмінкової форми вираження кожного залежного слова (валентно зумовленого компонента) зазначено найуживаніші іменники (субстантивовані прикметники і дієприкметники) та займенники, якими керує реєстрове дієслово. Їх подано переважно у формі однини, лише деякі з них, зважаючи на особливості семантики та сполучуваності дієслова, – у формі множини. Напр.: **ВАЖИТИ** *Кого?* *Зн. в.:* дитину, немовля, малюка; сина, дочку, дівчину, хлопця, жінку, чоловіка, школяра, людину; тварину, риби́ну; мене, нас, тебе, вас, його, її, їх, когось, декого, кожного, іншого, усіх та ін., **АГІТУВАТИ** *Кого?* *Зн. в.:* людей, громадян, українців, виборців, мешканців, чоловіків, жінок; мене, нас, тебе, вас, його, її, їх, когось, кожного, інших, усіх та ін.

Ця інформація конче потрібна для тих, хто вивчає українську мову, а особли-

во для іноземців, тому що вона віддзеркалює конкретні вияви сполучуваності дієслів з іменниками та займенниками в сучасній українській літературній мові. Напр., **ВИБАЧА́ТИ / ВІБАЧИТИ** *Що?* *Зн. в.:* вину, провину; гріх, образу, помилку, зраду; вчинок, поведінку; примху; слова́; щось, дещо, все та ін. *Кому?* *Д. в.:* людині, винуватцеві (винуватцю), ворогові (ворогу), суперникові (супернику), жінці, чоловікові (чоловіку), дружині, дитині, синові (сину), дочці, матері, батькові (батьку), братові (брату), сестрі, дідові (діду), бабі, другові (другу), подрузі, колезі; мені, нам, тобі, вам, собі, йому, їй, їм, комусь, будь-кому, декому, кожному, іншим, багатьом, всім та ін.

Під час вивчення керування багатозначних дієслів потрібно брати до уваги й те, що перелік найуживаніших іменників та займенників, із якими поєднується реєстрове дієслово, у різних його лексико-семантичних варіантів може відрізнятися. Напр., дієслова́ **ЧАСТУВА́ТИ / ПОЧАСТУВА́ТИ** в першому значенні ‘запрошувати / запросити кого-небудь поїсти, випити’ керують іменниками – назвами істот, що називають осіб (людей), пор.: **ЧАСТУВА́ТИ / ПОЧАСТУВА́ТИ (1)** *Кого?* *Зн. в.:* гостя, відвідувача, друга, подругу, сусіда, чоловіка, жінку, дядька, тітку, діда, бабу, хлопця, дівчину, батька, матір, сина, дочку, дружину, зятя, невістку, тещу, свекруху; мене, нас, тебе, вас, його, її, їх, кожного, когось, декого, інших, багатьох, всіх та ін. У другому значенні – ‘пригощати / пригостити кого-небудь якоюсь стравою, закускою, напоєм’ – серед типових керованих іменників цих дієслів наявні й назви істот – неосіб (тварин), пор.: **ЧАСТУВАТИ / ПОЧАСТУВА́ТИ (2)** *Кого?* *Зн. в.:* людей, гостей, відвідувачів, друзів, сусідів, дітей, внуків; рідних, знайомих; чоловіка, жінку, дядька, тітку, діда, бабу, хлопця, дівчину, сина, дочку, батька, матір, брата, сестру; **тварину, коня, коро-ву;** мене, нас, тебе, вас, його, її, їх, когось, декого, кожного, інших, багатьох, всіх та ін.

Зауважимо також, що у «Словникові дієслівного керування» найуживаніші іменники та займенники, з якими поєднується реєстрове дієслово, розташовано за активністю їх використання в сучасній мовній практиці: спочатку – найуживаніші, далі – менш уживані.

У загальному перелікові найуживаніших іменників, із якими поєднується реєстрове дієслово, за потреби крапкою з комою (;) відокремлено їхні семантичні підгрупи. Напр.: **ВИВЧА́ТИ / ВИВЧИТИ:** *Що?* *Зн. в.:* букви, літери; цифри; мову, науку, історію; ремесло, предмет, теорію; досвід, творчість; будову, склад, природу; явище, проблему, закони, закономірності, ознаки, засоби; поведінку, ситуацію; звичаї, традиції; клітини, віруси, рослини; країни, планети та ін.; **ГОТУВА́ТИ / ПІДГОТУВА́ТИ:** *Що?* *Зн. в.:* інструмент (інструмента), обладнання, знаряддя, реманент, верстат (верстата); техніку, транспорт; зброю, пастку, капкан (капкана); місце, житло; приміщення, кімнату, клас, палату, зал (залу); клітку; ліжко, стіл (стола); посуд; одяг, взуття; речі; документ (документа), бланк (бланка); ванну; постіль; насіння; ґрунт; народ, групу, колектив, персонал, екіпаж, загін; родину і под.

Подання переліку найуживаніших іменників та займенників, з якими поєднується реєстрове дієслово, має вагоме значення для опанування норм культури української літературної мови, напр.: **ВІДКРИВА́ТИ / ВІДКРИ́ТИ** *Що?* *Зн. в.:* кришку, завісу, консерви, банку, коробку та ін.; **ВДЯ́ГАТИ (УДЯ́ГАТИ) / ВДЯЃТИ (УДЯЃТИ)** *Що?* *Зн. в.:* сукню, штани, спідницю, білизну, рукавиці, форму та ін.; **НАДІВА́ТИ / НАДІ́ТИ** *Що?* *Зн. в.:* окуляри; шапку, капелюх (капелюха); прикраси, намисто, сережки, перстень (персня); вінок (вінка), фату, корону, очіпок (очіпка), маску; навушники; наручники; колесо, сідло, хомут (хомута), вуздечку; клему

та ін. замість поширених у мовній практиці помилкових уживань *ВІДКРИВА́ТИ / ВІДКРІ́ТИ Що? Зн. в.:* двері, вікно, ворота, хвіртку та ін.; *НАДІВА́ТИ / НАДІ́ТИ Що? Зн. в.:* сукню, штани, спідницю, білизну, рукавиці, форму та ін.; *ОДЯ́ГАТИ / ОДЯЃТИ, ОДЯГНУ́ТИ, ВДЯ́ГАТИ (УДЯ́ГАТИ) / ВДЯЃТИ (УДЯЃТИ), НАДЯ́ГАТИ / НАДЯЃТИ, НАДЯГНУ́ТИ Що? Зн. в.:* окуляри; шапку, капелюх (капелюха); прикраси, намисто, сережки, перстень (персня); вінок (вінка), фату, корону, очіпок (очіпка), маску; навушники; наручники; колесо, сідло, хомут (хомута), вуздечку; клеми та ін.

III. Реєстрові одиниці Словника – найуживаніші однозначні та багатозначні дієслова української літературної мови, серед яких є такі, що мають, наприклад, сім значень (див.: **ВІДКРИВА́ТИ / ВІДКРІ́ТИ; ЗБИРАТИ / ЗІБРАТИ; СКЛАДА́ТИ / СКЛА́СТИ** тощо).

У словниковій статті багатозначного реєстрового дієслова наведено кожне його значення (лексико-семантичний варіант) і позначено арабською цифрою (1., 2., 3. і т. д.). Зазначимо, що для багатозначних дієслів типовий набір керованих іменників визначено в межах кожного лексико-семантичного варіанта окремо.

Зреалізований у Словнику підхід до опису дієслівного керування важливий насамперед тому, що залежно від значення те саме дієслово може по-різному керувати іменниками чи займенниками, зумовлюючи їх неоднакову кількість та семантичні типи. Напр., дієслова **ПОЗИЧА́ТИ / ПОЗІ́ЧТИ** мають два значення: 1) ‘брати / узяти що-небудь у когось’; 2) ‘давати / дати що-небудь комусь’. У першому значенні ці дієслова керують іменниками, які відповідають на запитання *що? чого? кого? і у / в кого?*, а у другому – іменниками, які відповідають на запитання *що? чого? кого? і кому?* Або дієслово **КОХА́ТИСЯ** також має двоє значень – ‘почувати, виявляти одне до одного глибоку сердечну прихильність (про осіб різної статі)’ та ‘виявляти замилювання до кого-, чого-небудь, захоплюватися, любитися кимось, чимось; любити’. У першому значенні це дієслово керує іменниками, які відповідають на запитання *з / із ким?*, а у другому – іменниками, які відповідають на запитання *у / в кому? і у / в чому?*

IV. «Словник дієслівного керування» – це новаторська лексикографійна праця, граматичний довідник із морфологічної варіантності іменників. У ньому вперше в лінгвоукраїністиці цілісно представлено нормативні варіантні відмінкові форми іменників (їх подано в дужках):

1. Для іменників – назв неістот чоловічого роду II відміни, що називають чітко окреслені предмети, у **знахідному відмінку однини** зафіксовано дві форми вираження – ту, що збігається з формою називного відмінка (перша форма знахідного відмінка), і ту, яка спільна з формою родового відмінка (друга форма знахідного відмінка), причому у другому виданні словника коло іменників чоловічого роду II відміни – назв неістот, що у знахідному відмінку однини можуть мати дві форми вираження, істотно розширено.

Якщо в першому виданні другу форму знахідного відмінка як нормативну подано для іменників, що позначають лише чітко окреслені здебільшого побутові предмети, то у другому виданні цю форму поширено також на назви дерев, частин тіла, споруд, документів, грошових одиниць та ін. відповідно до українськомовної традиції, кодифікованої в «Українському правописі» 2019 року та в лексикографійних джерелах і засвідченої в різних функційно-стильових сферах української літера-

турної мови, напр.: **ДАВАТИ / ДАТИ Що?** *Зн. в.:* зошит (зошита), олівець (олівця), інструмент (інструмента) та ін.; **ДАРУВАТИ / ПОДАРУВАТИ Що?** *Зн. в.:* букет (букета), перстень (персня), годинник (годинника), комп'ютер (комп'ютера), м'яч (м'яча), автомобіль (автомобіля), велосипед (велосипеда) та ін.; **ГОСТРИТИ / НАГОСТРИТИ Що?** *Зн. в.:* ніж (ножа), серп (серпа), олівець (олівця), меч (меча), спис (списа) та ін.; **БУДУВАТИ / ЗБУДУВАТИ, ПОБУДУВАТИ Що?** *Зн. в.:* будинок (будинка), міст (моста), гараж (гаража), млин (млина) та ін.; **ПЕКТИ / СПЕКТИ Що?** *Зн. в.:* пиріг (пирога), корж (коржа), торт (торта), коровай (коровая) та ін.; **УКЛАДАТИ / УКЛАСТИ Що?** *Зн. в.:* словник (словника); документ (документа), акт (акта), контракт (контракта), статут (статута), реєстр (реєстра), список (списа) і под.

2. Для іменників – назв неосіб усіх родів у формі **знахідного відмінка множини** відповідно до морфологічної норми української літературної мови подано дві форми – перша збігається з формою родового відмінка, а друга – із формою називного відмінка, напр.: *паст* **волів (воли); виганяти коней (коні); годувати індичат (індичата); доглядати корів (корови)** і под.

3. Для іменників – назв істот та неістот чоловічого та середнього роду II відміни у Словникові зафіксовано дві нормативні варіантні форми **давального відмінка** із закінченнями *-ові, -еві (-єві)* та *-у (-ю)*. Послідовність цих закінчень у словникових статтях відповідає нормам чинного «Українського правопису» [38]: для іменників – назв істот і неістот чоловічого роду та іменників – назв істот середнього роду наведено форми із закінченнями *-ові, -еві (-єві)* та *-у (-ю)*, а для іменників – назв неістот середнього роду – форми із закінченнями *-у (-ю)* та *-ові, -еві (-єві)*. Напр.: **ДЯКУВАТИ / ПОДЯКУВАТИ Кому?** *Д. в.:* батькові (батьку), синові (сину), братові (брату), дідусеві (дідусю), чоловікові (чоловіку), дядькові (дядьку), хлопцеві (хлопцю), другові (другу), сусідові (сусіду), учителеві (учителю), вихователеві (вихователю), лікареві (лікарю), водієві (водію), кухареві (кухарю), продавцеві (продавцю), гостеві (гостю), клієнтові (клієнту) та ін.; **ПРИСВЯЧУВАТИ / ПРИСВЯТИТИ Чому?** *Д. в.:* краєві (краю), місту (містові); народові (народу), колективові (колективу) та ін.

4. У словникових статтях відповідно до чинних правописних норм представлено варіантність закінчень *-і (-ї), -у (-ю), -ові, -еві (-єві)* у місцевому відмінкові однини іменників II відміни, напр.: **ЖИТИ У / в чому (чім)?** *У / в + М. в.:* у / в будинку (будинкові), у / в гуртожитку (гуртожиткові), у вулику (вуликові) та ін.; **ЛЕЖАТИ На чому (чім)?** *На + М. в.:* на ліжку (ліжкові), на піску (піскові), на березі (берегу, бєрегові), на снігу (снігові), на ганку (ганкові) та ін.; **ХОДИТИ По чому (чім)?** *По + М. в.:* по шляху (шляхові), по парку (паркові), по піску (піскові), по снігу (снігові), по лузі (лузі, лугіві) та ін.; **ВЕЗТИ На кому (кім)?** *На + М. в.:* на коневі (коні), на вісликуві (віслику), на верблюдіві (верблюді) і под.

Зваживши на корекції морфологічної норми щодо вжитку варіантних закінчень місцевого відмінка, зроблені в найновішому академічному теоретичному дослідженні з морфології [11] та в чинній редакції «Українського правопису» [38], у другому виданні Словника варіантні форми місцевого відмінка із закінченнями *-ові, -еві (-єві)* послідовно додано для всіх іменників – назв неістот чоловічого роду і вибірково (з огляду на вживаність у мовній практиці українців) для іменників середнього роду II відміни, напр.: *у степу (стєпові), у / в саду (саді, садові), у / в музеї (музєєві); по лісу (лісі, лісові), по мосту (мості, мостові), по двору (дворі, дворові); на стовпі (стовпові), на поясі (поясові); по тілу (тілі, тілові); по болоту (болоті,*

болотіві); у / в місті (містові); у / в селі; на вікні і под.

Наведені у Словнику варіантні граматичні форми іменників (субстантивованих прикметників, дієприкметників) та займенників, залежних від дієслів різних лексико-семантичних груп, прислужаться передовсім тим мовцям, для яких українська мова є нерідною, оскільки варіантне слово- та формовживання становить найбільші труднощі в мовній практиці.

5. Ще однією новацією, якої немає в жодному іншому українському лексикографічному виданні, є подання форм іменників, що залежать від дієслів із часткою **не**. Згідно з морфологійними нормами сучасної української літературної мови в заперечних реченнях залежні від дієслів іменники можуть мати дві форми вираження – форму родового та форму знахідного відмінка. Відповідно до закономірностей українського слововживання у словникових статтях спочатку подано форму родового відмінка, а потім – форму знахідного відмінка, напр.: **▲ НЕ КУПУВАТИ / НЕ КУПИТИ Чого?** Р. в.: житла́, будинку, ха́ти, гаража, квартири; речей; книжки; подарунка; годинника; продуктів, хлі́ба, м'яса, солі (соли), молока́; меблів, стола́ (сто́лу); комп'ютера; сировини; техніки, автомобі́ля, велосипе́да; обладнання; ліків; одягу, костюма, сукні, взуття; квитка; кві́тів; нічо́го, усьо́го та ін. **Що?** Зн. в.: житло, будинок, хату, гараж, квартиру; речі; книжку; подарунок; годинник; продукти, хлі́б, м'ясо, сіль, молоко; меблі, сті́л; комп'ютер; сировину; техніку, автомобі́ль, велосипед; обладнання; ліки; одяг, костюм, сукню, взуття; квиток; квіти; щось, усе та ін.; **▲ НЕ ВАБИТИ Чого?** Р. в.: ока, погля́ду, зору, душі́, се́рця та ін. **Що?** Зн. в.: око, погляд, зі́р; душу, се́рце та ін.

Обидві форми іменників, уживані в заперечних реченнях, широко проілюстровано цитатами з класичних і сучасних текстів різних стилів і жанрів.

Заперечні форми у словникових статтях подано з абзацу після трикутника (▲).

V. Повернено до вжитку органічні для української мови відмінкові та прийменниково-відмінкові форми залежних від дієслів іменників, що зазнали тиску в радянський період – форми знахідного відмінка іменників – назв неістот чоловічого роду II відміни на *-а (-я)*, форми знахідного відмінка множини іменників усіх родів, що збігаються з формами називного відмінка, форми давального та місцевого відмінка іменників II відміни із закінченнями *-ові, -еві (-єві)*. Ці морфологічні форми історично є питомими, але за тоталітарної доби їх безпідставно, тільки тому, що ними українська мова відрізнялася від російської мови, було обмежено у використанні й наведено у словниках і граматиках на другому місці після форм, спільних із російськими, або й узагалі не подано.

VI. «Словник дієслівного керування» – це нормативна лексикографічно-граматична праця, оскільки наведені в ній граматичні форми вираження керованих слів ґрунтовані на чинних нормах української літературної мови, сучасних здобутках теоретичного і прикладного українського мовознавства та виважених засадах академічної науки. Саме тому використання цього джерела у процесі викладання та вивчення української літературної мови посприяє формуванню орфографічних, граматичних і культуромовних компетенцій у тих, хто її опановує.

Висновки дослідження та перспектива подальших розвідок. Як засвідчує понад сторічна історія розвитку української граматичної думки та українського

словникарства, проблема норм дієслівного керування належить до «вічних» лінгвістичних проблем. Вона постійно привертає увагу науковців, які й досі не можуть дійти згоди щодо деяких синтаксичних норм (наприклад, стосовно до керувань дієслів *повідомляти* / *повідомити*). Попри це «Словник дієслівного керування» – новаторська праця, унікальність якої полягає в тому, що вперше в українському мовознавстві в одному виданні зібрано та зафіксовано типові керування найуживаніших дієслів сучасної української літературної мови і запропоновано нормативне формовживання. Крім цього, у ньому зроблено спробу повернути до активного використання органічні для української мови відмінкові та приєменниково-відмінкові форми залежних від дієслів іменників, які зазнали ідеологічного тиску в радянський період. Подані граматичні форми вираження керування слів ґрунтуються на нормах української літературної мови, сучасних здобутках теоретичного і прикладного українського мовознавства та виважених засадах академічної науки. Цей словник – практичний порадник для широкого кола українськомовних користувачів і надійне джерело для вивчення української мови як іноземної.

Перспективою подальших досліджень може стати створення за матеріалами «Словника дієслівного керування» різноманітних типів тренувальних вправ і завдань, що сприятимуть опануванню синтаксичних норм сучасної української літературної мови.

Список використаної літератури

1. Антоненко-Давидович Б. Д. Як ми говоримо. Київ : Книга, 2010. 5-те вид., перероб. і доп. 252 с.
2. Булаховський Л. А. Синтаксис (зв'язки) другорядних членів речення. Відмінкова залежність (керування). Безпосереднє (безприєменникове) керування. Київ : Радянська школа, 1959. 35 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь, 2007. 1736 с.
4. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ : Наукова думка, 1992. 224 с.
5. Вихованець І. Розмовляймо українською: мовознавчі етюди. Унів. вид-во ПУЛЬСА-РИ, 2012. 160 с.
6. Вінтонів М.О., Шатілова О.С. Рецензія на *Словник дієслівного керування* / Л. Колібаба, В. Фурса. Київ : *Либідь*, 2016. 656 с. *Studia Philologica (Філологічні студії)* : зб. наук. пр. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2017. Вип. 8. С. 119.
7. Головащук С. І. Словник-довідник з правопису та слововживання. Київ : Наукова думка, 1989. 832 с.
8. Голоскевич Г. Правописний словник. Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто – Львів, 1994. 460 с.
9. Городенська К. Граматична лексикографія: стан і перспективи. *Українська мова*. 2018. № 1. С. 30–37.
10. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Вид. друге, істотно доповн. Київ : КММ, 2019. 208 с.
11. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
12. Дієслівне керування в українській мові : навчальний посібник для студентів-іноземців / Б. Сокіл, Л. Новіцька, М. Товкало. Львів : Магнолія, 2008. 752 с.
13. Довідник з культури мови / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб та ін. Київ : Вища шк., 2005. 399 с.

14. Дорошенко М., Станиславський М., Страшкевич В. Словник ділової мови. Термінологія та фразеологія. Київ, 2018. 248 с. *Репринт з видання 1930 р.* (Серія «Словникова спадщина України»).
15. Кобылянская М. Ф. Глагольное управление в украинском языке (на материале произведений украинских писателей первой половины и 60–70 годов второй половины XIX века) : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.02. Черновцы, 1976. 24 с.
16. Кобылянская М. Ф. Керування як тип підрядного зв'язку в українській мові. Чернівці : ЧДУ, 1978. 51 с.
17. Колібаба Л., Фурса В. Словник дієслівного керування. Київ : Либідь, 2016. 656 с.
18. Колібаба Л., Фурса В. Словник дієслівного керування : у 2 т. Вид. друге, виправл. й доповн. Тернопіль : Підручники і посібники, 2025. Т. 1. А – К. 576 с. ; Т. 2. Л – Я. 576 с.
19. Кульбабська О. В. Перший в українській лексикографії «Словник дієслівного керування». Режим доступу : <https://kulbabska.com/news/aktualni-novyny/203-pershyi-v-ukrainskii-leksykohrafii-slovyk-diieslivnoho-keruvannia> (дата звернення: 11.12.2025).
20. Курило О. Уваги до сучасної української літературної мови. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 303 с.
21. Ніковський А. Українсько-російський словник. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 864 с. *Репринт з видання 1926 р.* (Серія «Словникова спадщина України»).
22. Огієнко І. Словник місцевих слів у літературній мові не вживаних. Друкарня оо. Василян у Жовкві, 1934. 156 с.
23. Пономарів О. Українське слово для всіх і кожного. Київ : Либідь, 2013. 360 с.
24. Поповий Л. Речник глаголке рекције. *Зборник матице српске за славистику*. Нови Сад, 2017. № 91. С. 276–279.
25. Професор Катерина Григорівна Городенська: бібліографія / упоряд.: М. І. Степаненко, Л. В. Шитик. Черкаси : Вертикаль, видавець С. Г. Кандич, 2018. 160 с.
26. Романова В. М. 1000 українських дієслів. Словник синтаксичної сполучуваності. (Для студентів-іноземців). Київ : Вид. центр КНЛУ, 2008. 224 с.
27. Романюк С. Перший словник дієслівного керування в історії української граматичної лексикографії. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 2018. № 6. С. 444–447.
28. Російсько-український словник / гол. ред. А. Ю. Кримський. Київ, 1924–1933. Т. 1–3.
29. Російсько-український словник / за ред. В. В. Жайворонка. Київ : Абрис, 2006. 1424 с.
30. Російсько-український словник : у 4 т. Київ : Знання, 2011–2014.
31. Сидоренко В. В. Формальні і функціональні вияви керування : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2006. 20 с.
32. Сиявський О. Норми української літературної мови. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2018. 368 с. *Репринт з вид. 1931 р.* (Серія «Українська граматична класика»).
33. Словник труднощів української мови: близько 15 000 слів / Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазяк та ін. Київ : Радянська школа, 1989. 336 с.
34. Степаненко М., Галаур С. Знакова праця в українській граматичній лексикографії. *Українська мова*. 2017. № 3. С. 144–150.
35. Словник української мови : в 11 т. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. I–XI.
36. Словник української мови / кер. В. В. Німчук та ін. ; відп. ред. В. В. Жайворонк. 2-ге вид. Київ : ВЦ «Просвіта», 2016. 1320 с.
37. Співак О. Зміни в нормах дієслівного керування в сучасній українській літературній мові (20–90-і роки XX ст.) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 1997. 25 с.
38. Український правопис. Київ : Наукова думка, 2019. 392 с.

References

1. Antonenko-Davydovych B. D. *Yak my hovorymo*. Kyiv : Knyha, 2010. 5-te vyd., pererob. i dop. 252 s.

2. Bulakhovskiy L. A. Syntaksys (zviazký) druhoriadnykh chleniv rechennia. Vidminkova zalezhnist (keruvannia). Bezposerednie (bezprymennykove) keruvannia. Kyiv : Radianska shkola, 1959. 35 s.
3. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy / uklad. i holov. red. V. T. Busel. Kyiv ; Irpin, 2007. 1736 s.
4. Vykhovanets I. R. Narysy z funktsionalnogo syntaksysu ukrainskoi movy. Kyiv : Naukova dumka, 1992. 224 s.
5. Vykhovanets I. Rozmovliaimo ukrainskoiu: movoznavchi etiudy. Univ. vyd-vo PULSARY, 2012. 160 s.
6. Vintoniv M.O., Shatilova O.S. Retsenziia na Slovnyk diieslivnogo keruvannia / L. Kolibaba, V. Fursa. Kyiv : Lybid, 2016. 656 s. *Studia Philologica (Filolohichni studii)* : zb. nauk. pr. Kyiv : Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka, 2017. Vyp. 8. S. 119.
7. Holovashchuk S. I. Slovnyk-dovidnyk z pravopysu ta slovovzhyvannia. Kyiv : Naukova dumka, 1989. 832 s.
8. Holoskevych H. Pravopysnyi slovnyk. Niu-York – Paryzh – Sydnei – Toronto – Lviv, 1994. 460 s.
9. Horodenska K. Hramatychna leksykohrafiia: stan i perspektyvy. *Ukrainska mova*. 2018. № 1. S. 30–37.
10. Horodenska K. Ukrainske slovo u vymirakh sohodennia. Vyd. druhe, istotno dopovn. Kyiv : KMM, 2019. 208 s.
11. Hramatyka suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Morfolohiia / I. R. Vykhovanets, K. H. Horodenska, A. P. Zahnitko, S. O. Sokolova. Kyiv : Vyd. dim Dmytra Buraho, 2017. 752 s.
12. Diieslivne keruvannia v ukrainskii movi: navchalnyi posibnyk dlia studentiv-inozemtsiv / B. Sokil, L. Novitska, M. Tovkalo. Lviv : Mahnoliia, 2008. 752 s.
13. Dovidnyk z kultury movy / S. Ya. Yermolenko, S. P. Bybyk, N. M. Solohub ta in. Kyiv : Vyshcha shk., 2005. 399 s.
14. Doroshenko M., Stanyslavskiy M., Strashkevych V. Slovnyk dilovoi movy. Terminolohiia ta frazeolohiia. Kyiv, 2018. 248 s. Reprint z vydannia 1930 r. (Seriia «Slovnkova spadshchyna Ukrainy»).
15. Кобылянская М. Ф. Hlaholnoe upravlenye v ukraynskom yazyke (na materyale proyzvedenyi ukraynskykh pysatelei pervoi polovyny u 60–70 hodov vtoroi polovyny XIX veka) : avtoref. dyss. ... kand. fylol. nauk : 10.02.02. Chernovtsy, 1976. 24 s.
16. Kobylianska M. F. Keruvannia yak typ pidriadnogo zviazku v ukrainskii movi. Chernivtsi : ChDU, 1978. 51 s.
17. Kolibaba L., Fursa V. Slovnyk diieslivnogo keruvannia. Kyiv : Lybid, 2016. 656 s.
18. Kolibaba L., Fursa V. Slovnyk diieslivnogo keruvannia : u 2 t. Vyd. druhe, vypravl. y dopovn. Ternopil : Pidruchnyky i posibnyky, 2025. T. 1. A – K. 576 s. ; T. 2. L – Ya. 576 s.
19. Kulbabska O. V. Pershyi v ukrainskii leksykohrafiï «Slovnk diieslivnogo keruvannia». Rezhym dostupu : <https://kulbabska.com/news/aktualni-novyny/203-pershyi-v-ukrainskii-leksykohrafiï-slovnk-diieslivnogo-keruvannia> (data zvernennia: 11.12.2025).
20. Kurylo O. Uvahy do suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Kyiv : Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 2004. 303 s.
21. Nikovskiy A. Ukrainsko-rosiiskiy slovnyk. Kyiv : Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 2018. 864 s. Reprint z vydannia 1926 r. (Seriia «Slovnkova spadshchyna Ukrainy»).
22. Ohienko I. Slovnyk mistsevykh sliv u literaturnii movi ne vzhyvanykh. Drukarnia oo. Vasyliian u Zhovkvi, 1934. 156 s.
23. Ponomariv O. Ukrainske slovo dlia vsikh i kozhnogo. Kyiv : Lybid, 2013. 360 s.
24. Popovych Ї. Rechnyk hlaholske rektsyje. *Zbornyk matytse srpske za slavystyku*. Novy Sad, 2017. № 91. S. 276–279.
25. Profesor Kateryna Hryhorivna Horodenska: bibliohrafiia / uporiad.: M. I. Stepanenko, L. V. Shytyk. Cherkasy : Vertykal, vydavets S. H. Kandyk, 2018. 160 s.

26. Romanova V. M. 1000 ukrainskykh diiesliv. Slovnyk syntaksychnoi spoluchuvanosti. (Dlia studentiv-inozemtsiv). Kyiv : Vyd. tsentr KNLU, 2008. 224 s.
27. Romaniuk S. Pershyi slovnyk diieslivnoho keruvannia v istorii ukrainskoi hramatychnoi leksykohrafi. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 2018. № 6. S. 444–447.
28. Rosiisko-ukrainskyi slovnyk / hol. red. A. Yu. Krymskyi. Kyiv, 1924–1933. T. 1–3.
29. Rosiisko-ukrainskyi slovnyk / za red. V. V. Zhaivoronka. Kyiv : Abrys, 2006. 1424 s.
30. Rosiisko-ukrainskyi slovnyk : u 4 t. Kyiv : Znannia, 2011–2014.
31. Sydorenko V. V. Formalni i funktsionalni vyiavy keruvannia : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01. Donetsk, 2006. 20 s.
32. Syniavskyi O. Normy ukrainskoi literaturnoi movy. Kyiv : Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 2018. 368 s. Reprint z vyd. 1931 r. (Seriia «Ukrainska hramatychna klasyka»).
33. Slovnyk trudnoshchiv ukrainskoi movy: blyzko 15 000 sliv / D. H. Hrynchysyn, A. O. Kapeliushnyi, O. M. Paziak ta in. Kyiv : Radianska shkola, 1989. 336 s.
34. Stepanenko M., Halaur S. Znakova pratsia v ukrainskii hramatychnii leksykohrafi. *Ukrainska mova*. 2017. № 3. S. 144–150.
35. Slovnyk ukrainskoi movy : v 11 t. Kyiv : Naukova dumka, 1970–1980. T. I–XI.
36. Slovnyk ukrainskoi movy / ker. V. V. Nimchuk ta in. ; vidp. red. V. V. Zhaivoronok. 2-he vyd. Kyiv : VTs «Prosvita», 2016. 1320 s.
37. Spivak O. Zminy v normakh diieslivnoho keruvannia v suchasni ukrainskii literaturnii movi (20-90-i roky KhKh st.) : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kyiv, 1997. 25 s.
38. Ukrainskyi pravopys. Kyiv : Naukova dumka, 2019. 392 s.

«DICTIONARY OF VERBAL GOVERNMENT» AS A RESOURCE OF STUDY UKRAINIAN TO FOREIGN LEARNERS

Larysa Kolibaba

*Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine
Department of Grammar and Scientific Terminology
4 Hrushevskiyi Str., room 707, 01001, Kyiv, Ukraine
phone: 044 279 81 85
University of Warsaw
Institute of Ukrainian Studies
55 Dobra Str., 00-384, Warsaw, Poland
e-mail: kolibaba79@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0001-7063-5309>*

Valentyna Fursa

*Institute of the Ukrainian Language of National Academy of Sciences of Ukraine
Department of Grammar and Scientific Terminology
4 Hrushevskiyi Str., room 707, 01001, Kyiv, Ukraine
phone: 044 279 81 85
e-mail: v_fursa@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0001-7862-1542>*

The article characterizes the normative lexicographic and grammatical publication «The Dictionary of Verbal Government» as a resource for studying Ukrainian as a foreign language. It analyzes the theoretical foundations and principles underlying the compilation of the Dictionary, as well as the structure of dictionary entries and their content from the perspective of teaching Ukrainian as a foreign language. The main advantages that make this publication useful for learners of Ukrainian as a foreign language are identified and described, namely: (1) the concept of the Dictionary is based on the principles of semantic–syntactic valency; (2) following

each case or prepositional-case form of a dependent element, the most frequent nouns (including substantivized adjectives and participles) and pronouns governed by the head verb are specified; (3) the headwords comprise the most commonly used monosemous and polysemous verbs of the Ukrainian literary language; (4) the Dictionary functions as a grammatical reference guide to the morphological variability of nouns; (5) it restores to active use case and prepositional-case forms of verb-governed nouns that are organic to Ukrainian but were restricted under pressure during the Soviet period; (6) the grammatical forms of governed elements presented in the Dictionary are aligned with the current morphological and orthographic norms of the Ukrainian literary language. Particular attention is paid to the analysis of the grammatical forms of nouns governed by verbs as presented in the Dictionary, which are grounded in the norms of the Ukrainian literary language, the contemporary achievements of theoretical and applied Ukrainian linguistics, and well-established principles of academic scholarship. The practical value of the Dictionary is also explained for a broad range of users, most notably – foreign learners of Ukrainian literary language. It is emphasized that the «Dictionary of Verbal Government» is an innovative work, since, firstly, it comprehensively presents typical governments of the most commonly used verbs of the modern Ukrainian literary language, and secondly, an attempt is made to return to active use the specific morphological forms of nouns dependent on verbs, which were subjected to ideological influence during the totalitarian era.

Key words: verb government, modern Ukrainian literary language, verb, noun, case, syntactic norm, Ukrainian as a foreign language, «Dictionary of verbal government».

Стаття надійшла до редакції 22.01.2026

доопрацьована 25.01.2026

прийнята до друку 27.01.2026